

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀਰੀਜ਼ 265

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਚਰਨਣ ਹੈ ਜਹਿਵਾਂ
ਮਮ ਸਰੀਰ ਜਾਣੀਐ ਤਹਿਵਾਂ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਸੰਕਲਪ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ
ਜੇ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ
ਟ੍ਰੈਕਟ ਆਪ ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ ਖ੍ਰੀਦ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ
ਪੜ੍ਹਾਉ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲਾ
ਡਾਕ ਘਰ ਸਨੌਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਪਟਿਆਲਾ
ਪੰਜਾਬ ਇੰਡੀਆ

ਭੇਟਾ 40 ਪੈਸੇ

ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਜੁਲਾਈ 1963 ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜੀ ਵਿਚ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਛਪਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟ੍ਰੈਕਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ 265 ਟ੍ਰੈਕਟ-ਕਈ ਦੋ ਦੋ ਤਿੰਨ 2 ਵਾਰ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਕਈ 2 ਟ੍ਰੈਕਟ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਛਾਪੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਪੁਸਤਕ 'ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ' ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ (1920 ਤੋਂ 1925) ਬੋਝੇ ਵਾਧੇ ਸਹਿਤ ਮੁੜ ਛਾਪੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਲਾਗਤ ਸਮਾਨ ਮੁਲੋਂ ਆਰਡਰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੈਣ ਦੇ ਹਾਹਵਾਨ ਸਜਣ ਆਰਡਰ ਭੇਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੰਗਾ ਲੈਣ। ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਔਨਰੇਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਟ੍ਰੈਕਟਾਂ ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਆਧਾਰ ਲਾਗਤ ਛਪਾਈ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਸ ਨੂੰ ਟ੍ਰੈਕਟ ਮੁਫਤ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ 12 ਰੁਪੈ ਹੈ। ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ 125 ਰੁਪੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ੀ ਵਸਦੇ ਸਜਣਾ ਨੇ 250 ਦੇਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਹਵਾਈ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਟ੍ਰੈਕਟ ਮੰਗਾਉਣ ਲਈ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਚੰਦਾ 400 ਰੁਪੈ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਸਥਾਪੇ 'ਮਦਰ ਆਫ ਖਾਲਸਾ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਟ੍ਰਸਟ' ਵਲੋਂ ਕਾਲਜੀਏਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖੀ ਦੀ ਲਾਗ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੂਝ ਦੇਣ ਲਈ, ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਮਤਿਹਾਨ ਸਾਲਾਨਾ ਲੈ ਕੇ ਜੇਤੂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 1982 ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਦੇ ਇਨਾਮ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਨ। 1983 ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ 7 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ 5367 ਰੁਪੈ ਦੇ ਇਨਾਮ ਵੰਡੇ ਗਏ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਸਾਲ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲਈ ਜਪੁਜੀ, ਰਹਿਰਾਸ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਦੇ ਸੁਧ ਪਾਠ ਤੇ ਅਰਥ ਅਤੇ 'ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ' ਬਤੌਰ ਕੌਰਸ ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਾਨੀ ਸਜਣ ਤੇ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਹਥ ਵਟਾਉਣ। ਐਕੰਡਮੀ ਆਫ ਸਿਖ ਰਿਲੀਜਨ ਐਂਡ ਕਲਚਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਲੋਂ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਸਾਲ ਢਾਈ 2 ਹਜ਼ਾਰ ਸੌ ਸੌ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਕੱਤਰ

ਇਕ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜੁੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸੰਗਤ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਵੱਖ ਵੱਖ ਆਸ਼ਾ ਰਖਦੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਮਿਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਦੋ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਆਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਓੜਕ ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਭੀ ਅਨੇਕ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਚੋਰਾਂ ਯਾਰਾਂ ਠਗਾਂ ਜੁਆਰੀਆਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪ ਸੰਗਤਾਂ ਜਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਸੰਤਾਂ ਧਰਮੀਆਂ ਨਾਮਰਸੀਆਂ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਜੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ 'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਅਕਸਰ ਗੁਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਣਜਾਣੇ ਜਾਂ ਅਨਪਛਾਤੇ ਬੰਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰੰਤੂ 'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਭ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਉਹ ਗੈਰ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਅੰਦਰ ਜੁੜ ਬੈਠਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਚੋਰਾਂ ਯਾਰਾਂ ਤਥਾ ਮਾੜੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਫਰੀ ਵੀ ਵਧੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਨ ਢੰਗ ਵੀ ਗੁਪਤ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਨਵੇਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਲਾਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦੇਂਦੇ, ਨ ਆਪਣਾ ਭੇਦ ਹੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਉਪਰ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੰਗਤ (Society) ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੈਠਣ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਸੰਗਤ ਦੇ ਹੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਵਰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਜੋ ਜੈਸੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸੋ ਤੈਸੇ ਫਲੁ ਖਾਇ' (ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ)
ਅਤੇ 'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸੁ ਤੁਰਿਆ'

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਾਂ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਮੰਦਾ ਜਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਣ ਦੇ ਅਰਥ ਇਕ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਇਕ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਦਾ

ਦੂਜੇ ਮੁਲਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਫਰਕ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਭੇਜ਼ਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ—ਜਿਵੇਂ ਕਮਯੂਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਲਈ ਧਰਮ ਤਥਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕੁਝ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਅਤੇ ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਹੋਂਦ ਤੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਰੱਬ ਜਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਬਹੁਤੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਹੀ ਕਈ ਸਮਾਜ ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਰਮਣ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਦੋਸ਼ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਹੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਲ ਖੇਡਣ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਸੌ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਭਲਿਆਈ ਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਦੇ ਮਿਆਰ (standard) ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਮਾਜਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਆਪ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਸੰਗਤੀ ਜੀਵ (social being) ਹੈ। ਵੈਸੇ ਸੰਗਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਭਾਊ ਪਸ਼ੂਆਂ ਪੰਛੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇੜੇ ਕੀਤੇ ਉਹ ਵੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਿਛੜਨ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਵਿਛੜ ਕੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਡਾਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਕੁੰਜ, ਕਬੂਤਰ ਜਾਂ ਵਗ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਤੇ ਇਜੜ ਤੋਂ ਭੇਡ ਬਕਰੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣੀ 2 ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸਾਥ (company) ਰਖਣ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ, ਜਦਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਤੇ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਗੁਣ ਰਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਗੁਣ ਬੇੜੇ ਅਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਬਹੁਤੇ ਤੇ ਭਾਵ ਪੂਰਤ, ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ (ਜਾਤੀ) ਹੋਈ ਜੀਵਨ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਗੁਣ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਂਦਾ ਭੀ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਅਜੇਹੇ ਭਾਂਤ 2 ਦੇ ਆਪੋ ਆਪ ਗੁਣ ਰਖਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ (ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ) ਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸੰਗਤ ਉਸ ਸਮੂਹ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਰਤਨ ਲਾਲ ਭਰੇ ਹਨ :

'ਰਤਨਾ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਬਹੁ ਸਾਗਰੁ ਭਰਿਆ ਰਾਮ' (ਆਸਾ ਮ: ੪)

ਤਾਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਅਜਿਹੇ ਸਾਗਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਭਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰਤਨ ਆਦਿ ਵਿਰੋਂ ਕੁਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਅੰਦਰ ਚੁਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਮਨ ਮੰਨੇ ਪਦਾਰਥ ਖੋਜ ਕੇ ਲੈ ਆਵੇ ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਚੁਭੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਭੁੰਘੀ ਖਿਚ ਨਾਲ ਇਸ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਉਛਲੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਛਾਲੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸੁਟੇ ਹੋਏ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਚੁਣ ਲਵੇਗਾ। ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹਿੰਮਤ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਚੁਭੀਮਾਰ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਜਾਂ ਕੰਢੇ ਤੇ ਤਤਪਰ ਰਹਿ ਕੇ, ਜੇ ਉਹ ਨ ਚੁਭੀ ਮਾਰਨਾ ਜਾਣਦਾ ਅਤੇ ਨ ਬਾਹਰ ਸੁਟੇ ਰਤਨ ਚੁਣਨ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਕੰਢੇ ਉਂਝੀ ਖਾਲੀ ਹਥ ਹੀ ਪਰਤਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ, ਜੋ ਅਨੇਕ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਣ ਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਖਿਚ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਇਕ ਮਨ ਇਕਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਦਾ ਜਾਗਦੀ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ:

'ਜੋ ਜਾਗੀਨਿ ਲਹੇਨਿ ਜੇ ਸਾਈ ਕੰਨੋ ਦਾਤਿ' (ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਅਥਵਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਗਤੀ ਜੀਵ (Social being) ਹੋਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇਕ ਮਹਾਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਅਦਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮਹਾਨ ਬਣਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨੀਚ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਜੌਣ ਭੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਫ਼ਾ ਜਦ ਉਹ ਚੋਣ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੰਗਤ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੈਸਾ ਬਣਾ ਦੇਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਚੋਣ ਉਸ ਨੇ ਖੁਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਮਹਤਵ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਜਾਂ ਮੁਢਲਾ ਕਦਮ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਪੁਟਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਵਿਚ ਮੁਖ ਗੱਲ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨਾਂ ਪਰ ਪਏ ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਆਮ ਤੌਰ ਹਲਕੀਆਂ ਅਤੇ ਨੀਵੀਆਂ ਵਾਸਨਾਂ ਵੱਲ ਛੇਤੀ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਵਾਸਨਾਂ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਤਨ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਠਜੋੜ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਸੰਦੀਆਂ ਵਾਸਨਾ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਤ ਵਲ ਭੇਨ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜਹੇ ਬੰਦੇ ਟਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਚੰਗੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਖਾਸ ਜਤਨਾਂ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਟਾਵੇਂ 2 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਰਖ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਮਹਾਪੁਰਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ 24-25 ਸਾਲ ਸਮੁੱਚੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਉਤਰ ਪਛਮ ਪੂਰਬ ਤੇ ਦੱਖਣ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰਟਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਭੀ ਗਏ ਸਤ ਸੰਗਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਲੰਬੇ ਰਟਨ ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਕੰਢੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਜਾ ਟਿਕੇ ਅਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਅੰਤ ਕਾਲ ਤਕ ਇਥੇ ਗ੍ਰਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਉਥੋਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਗਤ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮਹਤਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਗਤ ਅੰਦਰ ਜੁੜ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਗ੍ਰਹਸਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸੂਝ ਬਖਸ਼ੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤ ਵੱਲ ਕੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸਨ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅਗੇ ਇਹ ਭੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਿਜੀ ਤੌਰ, ਅਤੇ ਸੰਗਤੀ ਤੌਰ ਭੀ, ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲ ਕੀ ਫਰਜ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦੀ ਨਿਰੋਈ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਦੇਣ (contribution) ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਸੀ ਅਰੰਭ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਟਿਆਮੁਢਲਾ ਕਦਮ ਉਸ ਮਹਾਨ ਮੰਜਲ (ਨਿਸ਼ਾਨੇ-ਗੋਲ) ਵੱਲ, ਉਸ ਅਦੁਤੀ ਮਹਿਲ ਵੱਲ, ਜਿਸ ਦੇ ਗੇਟ ਮੁਹਰੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ 'ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ' ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 35-40 ਸਾਲ ਪਹਿਲੋਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ 'ਨ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ' ਦੇ ਅਲੌਕਿਕ ਸਲੋਗਨ ਨਾਲ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਮਹਿਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਮੋਟੀਰੀਅਲ ਸੀ 'ਸੰਗਤ', ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਜੋੜ ਬੈਠਦੇ ਸਨ ਹਿੰਦੂ

ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉੱਚ ਨੀਚ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਰਲ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ :

‘ਨਾ ਕੋ ਮੇਰਾ ਦੁਸਮਨ ਰਹਿਆ ਨ ਹਮ ਕਿਸ ਨੇ ਬੈਰਾਈ’

ਜਿਥੇ ਜਾਤ ਜਨਮ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਖਾਣ ਪਾਣ ਦਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਭ ਕੁਝ ਸਭ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਸੀ, ਮੇਰ ਤੇਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਖਤਮ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਸਥਾਪੀਆਂ ਇਹ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਅੰਕਿਆ ‘ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ’ ਵਾਲਾ ਮਹਿਲ ਪਰਚੱਲਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰਹੁ ਰੀਤ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਨਿਰੂਪੇ ਸਮਾਜ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜਾਤ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਏ ਵਿਤਕਰੇ, ਸੁਚ ਭਿਟ ਦੇ ਭੇਦ ਭਾਵ, ਉੱਚ ਨੀਚ ਤੇ ਗਰੀਬ ਅਮੀਰ ਦੇ ਫਰਕ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਦੋਵੱਲੀ ਘਿਰਣਾ ਏਨਾ ਜ਼ੋਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਸਦਬ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ, ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤਾਂ ਕੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਨਾ ਹੀ ਵਡੀ ਧਾਰਮਕ ਅਵੱਗਿਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਰੀਆਦਾ ਨੇ ਅਨੇਕ ਸ੍ਰੋਣੀਆਂ, ਜਾਤਾਂ, ਵਰਣਾਂ ਅਤੇ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਆਪੋ ਆਪ ਰਹੁ ਰੀਤਾਂ, ਧਰਮ ਕਰਮ ਬਲਕਿ ਪੂਜਯ ਇਸ਼ਟ ਵੀ ਵੰਡ ਰਖੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਉਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਰੀਆਦਾ ਦਾ ਡੰਡਾ ਤਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਇਕ ਸ੍ਰੋਣੀ ਜਾਂ ਜਾਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਜਾਤ ਦੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆਵੀ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਭੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਭਿਟ ਏਨੀ ਸਿਖਰਾਂ ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਦਾ ਦੂਜੀ ਸ੍ਰੋਣੀ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਛੂਹ ਜਾਣਾ ਵੀ ਪਾਪ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨੀ ਹੋਈ, ਇਸ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਜਾਗਰਤ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਪੰਡਤ ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਮਾਲਵੀਆ (ਜੋ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਵਾਈਸਰਾਏ ਦੀ ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਡਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਸੀ, ਜੈਸਾ ਸਜਣ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਛੂਹਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਰਵੀਂ ਤੇ ਈਸਵੀ ਸਦੀਆਂ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸਥਾਪਨੀਆਂ ਆਰੰਭੀਆਂ ਸਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਆਪਸੀ ਭੇਦ ਭਾਵ ਅਤੇ ਘਿਰਣਾ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਜੇਹੇ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਕਿੰਨਾ ਓਪਰਾ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਫੁਟਿਆ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸ ਵਲੋਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸੁ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਕ’ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ

ਮਨੁਖਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ 'ਸਰੋਬਤ ਦਾ ਭਲਾ' ਮੰਗਿਆ ।

ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਧਨਾਢ ਪੁਰਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਆਏ । ਉਥੇ ਦਾ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਖ ਉਹ ਵਡੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਅਤੇ ਸਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਤਰ ਸੀ 'ਤੁਸੀਂ' ਆਪਣੇ ਘਰੀ ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਸਚੀ ਸੁਚੀ ਕਿਰਤ ਕਰੋ ਆਪਣਾ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਆਤੁਰ ਗਰੀਬ ਗੁਰਬੰਦ ਦੇ ਭਲੇ ਹਿਤ ਖਰਚ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਸੰਗਤ (ਸੁਸਾਇਟੀ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗਾਓ । ਇਹੋ ਤੁਹਾਡੀ ਮੋਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੀ ਵਡੀ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸੇਵਾ ਨਾਲੋਂ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਚਰਨਨ ਹੈ ਜਹਿਵਾ

ਮਮ ਸ੍ਰੀਰ ਜਾਣੀਏ ਤਹਵਾ

ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਥਾਓਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਰਨ ਪੈ ਹੋਣ ਉਥੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਮੌਜੂਦ ਸਮਝੋ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ: 'ਪਰਬਾਏ ਸਾਖੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਂਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ' ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਧਨਾਢ ਪੁਰਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕਹਿ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਇਕ ਸਾਰ ਸਾਝੇ ਅਤੇ ਸਭ ਵਾਸਤੇ ਇਕੋ ਅਰਥ ਰਖਦੇ ਹਨ ।

ਆਓ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੀਏ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ :

(੧) ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਸਚੀ ਸੁਚੀ ਕਿਰਤ ਕਰੋ ।

(੨) ਆਪਣਾ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਆਤੁਰ ਗਰੀਬ ਗੁਰਬੰਦ ਦੇ ਭਲੇ ਹਿਤ ਖਰਚ ਕਰੋ ।

(੩) ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗਾਓ

(੪) ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਗੁਰੂ ਸੇਵਾ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਹੈ ।

(੫) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ physically (ਸ੍ਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

(1) ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ 'ਘਰ ਹੀ ਬੰਹਿਠਿਆ ਸਹੁ ਮਿਲੇ ਜਿ ਨੀਯਤ ਰਾਸ ਕਰੇਇ' । ਜੇ ਮਨੁਖ ਹਰ ਦੂਜੇ ਇਨਸਾਨ ਵਲ ਚੰਗੀ ਨੀਯਤ ਰਖਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ

ਸਚੀ ਸੂਚੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਕ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਲੋਚਦਾ, ਆਪਣੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ exploit ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਉਸ ਤੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਂਦਾ) ਉਸ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੁਣਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਘਾਲੀ ਸੂਚੀ ਘਾਲਣਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਰਕਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਦੀ ਲੁਟ ਮਾਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾਹਵੇ ਵਾਲੀ ਸਚੀ ਸੂਚੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਦੁਧ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਆਪਣੀ ਦਸਾ ਨਹਵਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਪਿਛੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਤਕਾਰ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਕੂੜ ਕੁੱਝਤ ਚਾਹੀਂ ਇਕਠੀ ਕੀਤੀ ਦੋਲਤ ਪਿਛੇ ਫਿਟਕਾਰ ਸਾਹਿਤ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ 'ਘਾਲਿ ਖਾਇ' ਅਥਵਾ ਸਚੀ ਸੂਚੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਕਮਾਈ ਹੋਈ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਜੇਹੀ ਰੋਟੀ ਨਾ ਨਿਰੀ ਵਧੇਰੇ ਸੁਆਦਲੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਦੋਹ ਅਰੋਗਤਾ ਅਤੇ ਚੜਦੀ ਕਲਾਂ ਦੀ ਭੀ ਇਹ ਜਾਮਨ ਹੋਵੇਗੀ।

'ਘਾਲਿ ਖਾਇ' ਉਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਅੰਤੀਅੰਤ ਭਾਵ ਪ੍ਰਦਤ ਹੈ ਜੋ ਘਰੇਲੀ ਜੰਜਾਲਾਂ ਦੇ ਸਿਤਾਏ ਹੋਏ ਘਰ ਘਾਟ, ਛੱਡ ਸਾਧ ਸੰਤ ਬਣ ਬੈਠਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤਿਆਗੀ ਤੇ ਨਾਮ ਬਿਰਤੀ ਹੋਏ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਣ ਕਮਾਏ ਪਦਾਂ-ਰਬਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਮੁਸ਼ਕਤ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਐਸੇ ਸੰਤਾਂ ਲਈ ਹੀ ਆਖਿਆ ਸੀ 'ਓਇ ਰਹਿ ਕੇ ਸੰਤ ਨ ਆਖੀਐ ਬਾਨਾਰਸ ਕੇ ਠਗ' ਅਜੇਹੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਅਪ ਕੁਵੱਲਾ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਉਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅਗ ਕਿਵੇਂ ਭੜਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜੇਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਾਰੇ ਹੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ : ਜਿਨਾ ਪਾਸਿ ਦੁਆਸਿ ਨ ਭਿਟੀਐ ਜਿਨਾ 'ਅੰਤਰ ਕਰੋਧ ਚੰਡਾਲ' ਮਖਟੂ ਪੁਰੁਸ਼, ਜਿਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਸਾਂ ਨਹਵਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਦਾ ਉਦਮ ਨਹੀਂ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਪਤ ਸਾਖ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦ ਹੁੰਦੇ, ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ 'ਸਰਮੁ ਕਹਿਆ ਘਰਿ ਆਪਣੈ ਪਤਿ ਉਨਿ ਚਲੀ ਨਾਲਿ' (ਮ : ੧ ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ)

(2) ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸਿਖਿਆ 'ਕਿਛੁ ਹਬਹੁ ਦੇਇ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਚੀ ਸੂਚੀ ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਕਮਾਈ ਹੋਈ ਰੋਟੀ ਭਾਂਵੇ ਅਤਿ

ਸੁਆਦਲੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਿਰੋਆ ਵਖਣ ਦੀ ਜਾਮਨ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਇਹ ਹਰ ਪਖੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਖੁਰਾਕ ਉਦੋਂ ਬਣੇਗੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਚਾਕੇ ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿਸਾ ਕਿਸੇ ਅਨਾਥ ਨਿਮਾਣੇ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖਾਂਦੇ ਵੇਖ ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਪ੍ਰਾਨਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਗਾ। ਭਾਵ ਅਣ-ਕਮਾਏ ਕਾਲੇ ਧਨ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕ ਭਾਤ ਦਾ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਜਗ ਦੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਵੀ ਲੈ ਲਈ ਜਾਏ ਪਤ ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜੋ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿਰਤ ਕਰਕੇ ਕਮਾਏ ਧਨ ਨੂੰ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਧਨ ਸਚੀ ਸੁਚੀ ਕਿਰਤ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਕਾ ਵੀ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ : ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਸੋਸਾਇਟੀ ਅੰਦਰ ਅਨਾਥ ਗ੍ਰੀਬ ਲੋੜਵੰਦ ਆਦਮੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਸਰਦੇ ਪੁਜਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਇਨਸਾਨੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਥੁੜ੍ਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ, ਇਹ ਇਕ ਇਖਲਾਕੀ ਕਰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਡਿਊਟੀ ਹੈ ਵਰਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜਕ (Social being) ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਰ ਉਹ ਉਸ ਪਸ਼ੂ ਸਮਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਭਰਨ ਦੀ ਹੀ ਲਾਲਸਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੱਥ ਦੇਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨਿਰਾ ਇਖਲਾਕੀ ਫਰਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਆਤਮਕ ਸੁਧਤਾ ਵਲ ਵੀ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਖਲਾਕ ਇਕ ਸਮਾਜਕ ਜਾਂ ਸੰਗਤੀ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਇਖਲਾਕੀ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਤੋਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਫੇਲ, (ਕੰਮ) ਇਖਲਾਕ ਭਰਪੂਰ ਜਾਂ ਇਖਲਾਕ ਹੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜਾਚਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਉਂ ਕਰਨਾ ਬਣ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੀ ਹੁੰਦੇ, ਤਦ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਫੇਲ, (ਕੰਮ) ਦੇ ਇਖਲਾਕ ਭਰਪੂਰ ਜਾਂ ਇਖਲਾਕ ਹੀਨ ਹੋਣ ਦੀ ਗਲ ਵੇਖੇ ਹੀ ਮੁੜ ਜਾਂਦੀ; ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਜਨਮ ਤੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਕ ਸੂਖਮ ਅਣ-ਦਿਸਦਾ ਭਾਗ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲਨੇ ਅਤੇ ਮੌਤ

ਪਿਛੋਂ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਰੂਪੀ ਸੋਹਣੇ ਜਾਂ ਮੈਲੇ ਕੁਚੱਲੇ ਕਪੜੇ ਆਤਮਾ ਨੇ ਪਹਿਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਅੰਦਰ ਉਸ ਨੇ ਨਿਰਮਲ ਪਾਕ ਤੇ ਬੇਅੰਬ ਜੋਤਿ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਗਾਇਗਾ ਜਾਂ ਦੁਰਕਾਰ ਦੇਵੇਗਾ ਇਹ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸੁਧ ਨਿਰਮਲ ਸਰੂਪ ਤੇ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਾਇਕ ਵਡਿਆਈਆਂ—ਬਹੁਤਾ ਧਨ, ਬਹੁਤੇ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ, ਬਹੁਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਬਹੁਤੇ ਹਾਸ ਖਿਲਾਸ, ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਰੀਝਦਾ ਨਹੀਂ :

‘ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਾਇਆ ਪਾਹਿਆ ਪਿਆਰੇ ਲੀਤੜਾ ਲਬਿ ਰੰਗਾਏ

ਮੇਰੇ ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ ਚੋਲੜਾ ਪਿਆਰੇ ਕਿਉ ਧਨ ਸੋਜੈ ਜਾਏ’ ਤਿਲੰਗ ਮ. ੧

ਉਹ ਤਾਂ ‘ਜਿਨ ਕੋ ਚੋਲੈ ਰਤੜੇ ਪਿਆਰੇ ਕੰਤੁ ਤਿਨਾ ਕੈ ਪਾਸਿ’

ਇਹ ‘ਰਤੜੇ ਚੋਲੈ’ ਹਨ ਆਤਮਕ ਨਿਰਮਲਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ। ਸੁਧ ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਬਿਰਹੁੰ ਕੁਠੀ ਆਤਮਾ ਹੀ ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗਲੇ ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਚਾ ਆਚਰਣ (ਇਖਲਾਕ) ਮਾਨਵੀ ਗੁਣ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸੁਧਤਾ ਵੱਲ ਇਕ ਕਦਮ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਹ ਆਤਮਕ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਤਮਾ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਿਚ ਸੁਧ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅੰਤਮ ਸਮਾਈ ਵੀ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਸੁਧਤਾ ਕੀ ਸਾਨ’ ਕਿਹਾ ਹੈ) ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਹੈ ਪਰ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪੈਣ ਨੇ ਸੁਧ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸੂਰਜ ਜੈਸੇ ਤੇਜ਼ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਧੁੰਧਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਧੁੰਧ ਨੂੰ ਕਟਣਾ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ (ਨਦਰ) ਨੇ ਮਾਨਵੀ ਆਚਰਣ ਧੁੰਧ ਦੇ ਕਟਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਧੁੰਧ ਤੋਂ ਮੁਕਤ। ਪ੍ਰਭੂ ਨਦਰ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ (ਨਦਰੀ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰ)। ਮਲੀਨ ਜਾਂ ਧੁੰਧਲੀ ਆਤਮਾ ਨਿਰਮਲ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਨ ਪਿਆਰ ਤੜਪ ਤੇ ਵਿਰਵੇ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨਿਕਟਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਮਲ ਸੁਧ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਵੇ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨੇਕ ਪ੍ਰਧ ਚਲਣ ਬਣਾਉਂਦੇ ਤੇ ਨੇਕ ਚਲਨੀ, ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸੁਧਤਾ ਅੰਦਰ ਆਤਮਾ ਮੌਲਈ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਨਿਰੇ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਤਰਾਂ 'ਕਿਛੁ ਹਥੁ ਦੇਇ' ਨੇ ਨਿਰਾ ਸਮਾਜਕ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਬਲਕਿ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਤਕ ਰੁਸਵਾਈ (ਪਹੁੰਚ) ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਵੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮਨੁਖ ਦੇ ਸੰਗਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ (ਸੋਸਾਇਟੀ) ਅੰਦਰ ਇਕ ਵਖਰੀ ਵਿਅਕਤੀ (individual) ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅੰਗ (limb) ਬਣ ਕੇ ਵਿਚਰਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੇਨੇ ਪੀੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਉਹ ਅੰਗ (limb) ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਕਲ ਹੋਵੇ ਜਿੰਨੀ ਵਿਆਕਲ ਸੋਸਾਇਟੀ ਹੈ-He is to be one with his society-ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਇਕ ਜੁੜ ਹੋਣਾ ਹੈ।

(3) ਹਰ ਮਨੁਖ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਇਕਜੁਜ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿਉਸ ਦਾ ਸੰਗਤ ਵੱਲ ਵਰਤਾਉ ਦਿਉਂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਲਤ, ਬਾਂਹ ਹਥ ਪੈਰ, ਅਖਾਂ ਕੰਨਾਂ ਅਤੇ ਜੀਭ ਆਦਿ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਥ ਪੈਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅੰਗ ਦਾ ਜੀਉਂਦੇ ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਇਹੋ ਦਸਾ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੋਇ ਮਨੁਖ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਕਟੇ ਜਾਣ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਕ ਸਦੀਵੀ ਘਾਟ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਾਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਘਾਟ ਹੀ ਕਿਸੇ ਮਨੁਖ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਜਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਸ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਗੁਰ ਸੰਗਤ ਕੀਨੀ ਖਾਲਸਾ' ਅਥਵਾ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਿਧਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਖੁਦ ਸੰਗਤ (ਖਾਲਸਾ) ਦੇ ਅੰਗ ਹੋ ਰਏ, ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਸੰਗਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਇਕੋ (ਕੇਸ ਦਾੜੀਅਤੇ ਸਸਤਰ ਅਸਤਾਰ ਧਾਰੀ), ਇਕੋ ਨਾਮ (ਸਿੰਘ) ਇਕੋ ਜਮਾਤ ਅਤੇ ਇਕੋ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ' ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕੋ ਖੰਡੇ ਬਾਣੇ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਇਕ ਜੁਜ ਹੋਣਾ ਵਧੇਰੇ ਉਘੜਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੇ ਧਰਮ ਰਣਮ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕੋ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ :

‘ਇਕਾ ਬਾਣੀ ਇਕ ਗੁਰੂ ਇਕ ਸਬਦ ਵੀਚਾਰ’

ਬਣ ਕੇਦਰਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠ ਇਕਠੇਵੇਂ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਇਕਲੋ 2 ਵਪ ਸਾਦਨਾ, ਗੁਰ-

ਸਥ ਤਿਆਗ ਬਨਵਾਸ ਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗਾਂ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਤ ਸੰਗਤ ਅੰਦਰ ਜੁੜ ਕੀਰਤਣ ਕਰਨਾ ਉਚਤਮ ਕਰਮ ਅਤੇ ਤਪਾ ਸਿਰ ਤਪ ਬਣ ਚੁਕਾ ਸੀ। 'ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰ ਕਰਮਨ ਕੇ ਕਰਮਾ'। ਇਸਨਾਨ (ਸ੍ਰਵਰ) ਭੀ ਸਾਂਝੇ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਖਾਣ ਪਾਣ (ਲੰਗਰ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਮਿਟਾ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਇਕ ਇਕਾਈ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਕੀਤੀ 'ਪੂਰਨ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਘਟ ਸੈ' ਤਬ ਖਾਲਸਾ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ'

(4) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਲੋਂ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਅਜੋਹਾ ਨਿਰੂਪਨ ਵਡਾ ਅਲੌਕਕ ਅਤੇ ਵਿਸਮਾਦ ਜਨਕ ਸੀ ਪਰ ਆਪ ਦੀ ਮਹਾਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਮਿਹਰ ਭਰੀ ਤਕਨੀ ਤੋਂ ਖਾਲਸੇ ਅੰਦਰ 'ਪੂਰਨ ਜੋਤਿ' ਜਗ ਚੁਕੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਜੂਝਦੇ ਤਕਿਆ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਭੀ ਤਕਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਕੁੰਦਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਖਾਲਸਾ ਛੱਲੰਗਾ ਨਹੀਂ। ਐਸੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਤਕਾਰ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ

'ਜੁਧ ਜਿਥੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ
ਅਘ ਓਘ ਟਰੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਨਹੀ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਫੁਨ ਧਾਮ ਭਰੇ
ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁਬਿਦਿਆ ਲਈ ਇਨਹੀ ਕਿਰਪਾ ਸਭ ਸਤਰੂ ਮਰੇ
ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈ ਨਹੀਂ ਮੋ ਸੋ ਯਾਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ।'

ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਤਿ ਦਿਅ ਲਤਾ ਅੰਦਰ ਫੁਰਮਾਇਆ :

'ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨ ਕੀ ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਔਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀ ਕੋ
ਦਾਨ ਦੀਓ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ਭਲਉ ਅਰ-ਅਰ ਕੋ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ
ਆਗੈ ਫਲੈ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ਦੀਓ ਅਰ ਔਰ ਕੋ ਦਾਨ ਦੀਓ ਸਭ ਠੀਕੋ
ਮੋਹਿ ਗ੍ਰਹਿ ਮਹਿ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਸਿਰ ਲਉ ਧਨ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਇਨ ਹੀ ਕੋ'

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਸੁਹਾਉਣਾ ਅਤੇ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਾਰਜ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਬਚਨ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਖੁਦ ਐਸੀ

ਸੇਵਾ ਹਿਤ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੌਣ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮਹਤਵ ਗੁਰੂ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ ?

(5) ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ physically ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਉਪਰੰਤ ਕਿ 'ਜਿਸ ਬਾਉ' ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਰਣ ਪੈਣ ਉਥੇ ਸਮਝੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ' ਹੋਰ ਕੁਛ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਇਸ ਭਾਵ ਤੇ ਫਰਮਾਣਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਧ ਸੋਧ ਲੈਣੀ ਜ਼ਾਫ਼ੇ ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇਗੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਡੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹਨ :

‘ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ-ਖਾਲਸੇ ਮਾਹਿ ਹਉ ਕਰਉ ਨਿਵਾਸ’

‘ਖਾਲਸਾ ਮੇਰਉ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਾਨ-ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਕੀ ਜਾਨ’

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰਿਆਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧੀਨ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪੂਜਾ ਅਕਾਲ ਦੀ, ਪਰਚਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ, ਦੀਦਾਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਅਕਾਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਤੌਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਜਨਾ-ਪ੍ਰਣਯੋਗ ਹਸਤੀ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਇਕੋ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਅਥਵਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਲੈਣੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਤਕਨਾ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਕੌਣ ਹੈ ਦਾ ਉਤਰ ਪਿਛੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ‘ਪੂਰਨ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ ਤਬ ਖਾਲਸਾ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ’ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ (ਦੂਜੇ) ਅਨੁਸਾਰ ‘ਗੁਰ ਸ਼ਰਤਿ ਕੀਨੀ ਖਾਲਸਾ’

ਸੰਗਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮਾਝ ਰਾਗ ਅੰਦਰ ਗੁਰ ਫੁਟਮਾਣ ਹੈ:

‘ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਵਸੈ ਜੀਉ’ (ਮਾਝ ਮ. ੪)

ਅਤੇ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਤਾਹੀਫ ਦੋਹੇ ਹੋਏ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ‘ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਕੋਸੀ ਜਾਣੀਐ-ਜਿਥੈ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ’ ਨਾਮ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਦਗੁਣ ਅਥਵਾ ਉਹ ਸਰੂਪ ਜਿਸ ਵਿਚਲੇ ਗੁਣਾਂ ਜਾਂ ਖੂਬੀਆਂ ਦ ਨ ਨ ਪਛਾਣ ਮਨੁਖੀ ਸੂਝ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ

ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਜਿਸ ਇਕਠ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਾਫਰ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣ ਉਹ ਸਭ ਸੰਗਤਿ ਹੈ, ਉਹੀ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਹਨ।

ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨ ਲਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਨਿਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਪਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦਾ ਪੜਨਾ ਸੁਣਨਾ ਜਾਂ ਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਵਖਿਆਨਣਾ ਹੀ ਸਭ ਸੰਗੀ ਮਨੁਖ ਦੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਕਰਮ ਹਨ। ਨਿਰਾ ਏਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਾਉਣਾ ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਨਾ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਕ੍ਰਿਆ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਸਾਧਨ ਹਨ, ਮਾਰਗ ਹਨ ਜਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ ਮੰਜਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਜਾਂ ਚੜ੍ਹਣ ਦੀਆਂ, ਮੰਜਲ ਨਹੀਂ-ਮੰਜਲ ਹੈ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੰਦਰ ਸਮਾਈ, ਸਮਾਈ ਹੋਣੀ ਹੁੰਦੀ ਉਸ ਜੇਹਾ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲ ਆਇ ਖਟਾਨਾ-ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ

ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁਖ ਦੀ ਸੂਰਤ ਅਤ ਮਹ ਤੇ ਬੁਧ ਉਸਦੇ ਰਸ-ਅਨੰਦ, ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣਿ ਜਦੋਂ

‘ਸੁਧ ਕੀ ਨ ਸੁਧ ਰਹੀ ਬੁਧ ਕੀਨੇ ਬੁਧ ਰਹੀ ਮਤ ਮੈਂ ਨ ਮਤ ਹੈ’

‘ਭਇਆ ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹ ਕਾ ਨਾਨਕੁ ਬਹੁਰਾਨਾ’ ਮਾਰੂ ਮ. ੧

‘ਹਉ ਫਿਰਉ ਦਿਵਾਨੀ ਆਵਲ ਬਾਵਲ ਤਿਸੁ ਕਾਰਣਿ ਹਰਿ ਢੋਲੀਐ

(ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਮ. ੪)

ਪਰ ਗੁਰਸਬੀ ਮਨੁਖ ਨੇ ਨਿਜੀ ਕਾਰਵਿਹਾਰ-ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਵੀ ਨਿਬਾਹੁਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਹ ਦੇ ਪਿਆਰ (ਨਾਮਦਸ) ਵਿਚ ਬਾਉਰਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਇਹ ਦੋ ਮੁਤਜ਼ਾਦ (ਵਿਰੋਧ ਵਾਲੇ) ਰਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਢੰਗ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਉਂ ਜਸਦੇ ਹਨ :

ਨਾਮ ਹਮਾਰੈ ਸਗਲ ਆਚਾਰ

ਨਾਮ ਹਮਾਰੇ ਨਿਰਮਲ ਬਿਉਹਾਰ

ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤ ਦੇ ਆਚਾਰ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਨਾਮ ਮੁਢਲਾਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਸੂਝ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਗੁਣ ਤੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲੈਣੀਆਂ

ਹਨ, ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ

‘ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਿਆਉਂ ਹੈ ਧਰਮ ਕਾ’

‘ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵਲ੍ਹ ਹੈ ਜੀਅ ਕਾ’

‘ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨ ਸੁਣਈ ਕਹਿਆ ਚੁਗਲ ਕਾ’

‘ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੈ ਅਪੁਛਿਆ ਦਾਨੁ ਚੇਵਕਾ’

ਅਰਥਾਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਝੂਠ ਮੂਠ ਜਾਂ ਚੁਗਲੀ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸਦਾ ਵਸਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਜਾਂ ਨਾਂ, ਇਤਿਆਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਹਨ-ਮਨੁਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਹਾਰ ਵਿਹਾਰ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਜੇ-ਹੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਾਮ ਵਿਹਾਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਗੁਣ ਵਸੇ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਪਰਤੀਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਰਬ ਦਾ ਭੈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

ਆਖਣੇ ਆਚਾਰ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੈ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਮਾਣਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਇਨ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਵਿਚਰਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁਖ ਦਾ ਚਿਤਰ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿਤਰਦੇ ਹਨ :

ਮੁਖਿ ਨਿੰਦਾ ਆਖਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ-ਪਰ ਘਰੁ ਜੋਹੀ ਨੈਚ ਸਨਾਤਿ

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧ ਤਨਿ ਵਸਹਿ ਚੰਡਾਲ-ਧਾਣਕ ਰੂਪਿ ਰਹਾ ਕਰਤਾਰ

ਮਾਹੀ ਸੁਫਤਿ ਮਲੂਕੀ ਵੇਸ-ਹਉ ਠਰਾਵੜ ਠਗੀ ਦੇਸ’

ਪ੍ਰੰਤੂ ਏਨਾ ਗਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁਖ ਵੀ ਨਾਮ ਆਚਾਰ ਅਤੇ ਨਾਮ ਵਿਹਾਰ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣ ਕੇ ਅਥਵਾ ਸਾਰਾ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੈ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣ ਦਾ ਆਸਵਾਂਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਕਤ ਗਿਰੀ ਹੋਈ ਹਾਲਤ ਵਿਚਵੀ ਇਸ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਘਾਤਕਰਨੀ ਕਿ‘ਤੇਰਾ ਏਕੁ ਨਾਮ ਭਾਰੇ ਸੰਸਾਰ—ਮੈਂ ਏਹਾ ਆਸ ਏਹੋ ਆਧਾਰ’ ਮਨੁਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਬਣਾ ਸਕਦ

ਹੈ।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਦਲਾਉਣਾ ਵੀ ਉਸੇ 'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਹੈ 'ਜਿਥੇ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ' ਅਜੇਹੇ ਮਨੁਖ ਲਈ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਹੀ 'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ, ਮਨੁਖ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀਕਾਰ-ਸਮਾਜਕ ਆਰਥਕ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ 'ਅਚਾਰ' ਤੇ 'ਬਿਚਾਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਸਚੀ ਸੁਚੀ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪੂਰਨਾ ਲਈ ਨਾਮ ਦੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਐਸਾ ਮਨੁਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਨਾਲ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁਖਤਾ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਲਗਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਏਥੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵਗੀ ਦੀ ਨਿਰੂਪੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਹੀ ਤੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਰੇਖਾ। ਜੇ ਸਤਸੰਗੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਅਬਵਾ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਚਿਗੁਰੂ ਜਾਪ ਅੰਦਰ ਵਿਘਣਕਾਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਬੁਰਾ ਮਣਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਿਰੂਪੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਅਦਾਰੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਤੇ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਮਨਾਬਾਦ ਹੋਇ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਨਰ ਨਾਰੀਆ ਦੇ ਕਤਲਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵਜੀ ਨੂੰ ਅਤਿ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪਾਸ ਆਪਣੀ ਦਰਦ ਭਰੀ ਪੁਕਾਰ ਭੇਜਣੋਂ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਸਨ ਤੇ ਉਲਾਂਭੇ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ :

'ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ ਰੇ ਕੀ ਵਰਦ ਨ ਆਇਆ' (ਆਸਾ ਮ. ੧)
ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਮਾਫੂਮ ਬਦਿਆਂ ਤੇ ਬੰਗੁਨਾਹ' ਇਸਤਰੀ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਤਲਾਮ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਖੰਟਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਨਿਰੂਪੀ ਸੰਗਤ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 'ਖਾਲਸਾ ਸਰੀਰ' ਦਾ ਨਿਰੋਆ ਅੰਗ ਕਹਿਲਾਉਣ ਦਾ ਉਹ ਹਕਦਾਰ ਨਹੀਂ, ਰਣਿਆ ਸਭਿਆ ਕਣੇ ਦੇਣ ਯੋਗ ਅੰਗ ਭਾਵੇਂ ਕਹਿ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਹਾੜਾ ਦੀਆਂ

ਕੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰ ਤਪ ਸਾਧਦੇ ਸਿਧਾ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ
'ਸਿਧ ਛਪ ਬੈਠੇ ਪਰਬਤੀ ਕਉਨ ਜਗਤ ਕੋ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ'

ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਥਾਪੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਾਸੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਾਜੇ ਖਾਲਸੇ
ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪੁਛ ਸਕਦੇ ਹਨ 'ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ
ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਲਵੇਗਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰ
ਤਪ ਸਾਧਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਭੀ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ
ਸੀ ਅਤੇ ਜੇ ਅਜੇਹੇ ਤਪਸਵੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣੀ ਹੀ ਦਰਕਾਰ ਸੀ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ
ਜਾਂ ਖਾਲਸੇ ਜੈਸੇ ਜਮਾਇਤੀ ਅਦਾਰੇ ਸਾਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਅਦਾਰੇ
ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁਖ
ਸੁਖ ਤੇ ਭਾਈਵਾਲ ਹੋਣ-ਕਿਸੇਭੁਖ ਮਰਦੇ ਦੀਭੁਖ ਨੂੰ ਇਹ ਆਪਣੀ ਭੁਖ ਜਾਣਨ ਕਿਸੇ
ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੋਗ ਕਿਸੇ ਮਜਲੂਮ ਉਪਰ ਹੁੰਦੇ ਜੁਲਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਹੋਇਆ ਜੁਲਮ
ਸਮਝਣ। ਨਿਰਸਮਝਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਭੁਖ ਵਿਲਕਦੇ ਦੀ ਭੁਖ, ਰੋਗ ਅਤੇ ਮਜਲੂਮ ਉਪਰ
ਹੋਏ ਜੁਲਮ ਦਾ ਦਾਰੂ ਕਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿਸੇਵਾਰੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਭੁਖਾਂ ਰੋਗੀ ਤੇ ਮਜਲੂਮ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅੰਗ ਸਨ। ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੋਈ
ਬੰਦਾ ਵੀ ਦੁਖੀ ਕਿਉਂ ਰਹੇ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਜ਼ਤ
ਕਿਉਂ ਹੋਲੀ ਜਾਏ, ਕੋਈ ਅਣਿਆਈ ਕਿਉਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਕ ਕਿਉਂ
ਉਸ ਨੂੰ ਨ ਮਿਲੇ, ਕੋਈ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਅੰਦਰ ਵਸਣ ਤੇ ਕਿਹੋ ਪਾਸ ਕਖਾਂ ਦੀ
ਛਪੜੀ ਭੀ ਨ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਰਾਤ ਦਿਨ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮਾਨਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੇਟ
ਭਰਵੀਂ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਸੀਬ ਨ ਹੋਵੇ, ਕਈਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਆਈ ਲਛਮੀ, ਸਰਸੂਤੀ ਅਤੇ
ਪਾਰਬਤੀ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਕਾਲ ਖੁਲੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਗੋਲੇ ਵੀ ਦੁਰਕਾਰਦੇ ਹੋਣ। ਜਿਸ ਸੰਗਤ (ਸਮਾਜ) ਅੰਦਰ ਏਨੇ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਹੋਣ, ਉਹ
ਸੰਗਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ। ਜੋ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ' ਕਹਿਲਾਉਂਦਾ ਅਤੇ 'ਵਾਹਿ-
ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ' ਦਾ ਏਨਾ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਆਪਣੀ
ਜੀਤ ਕਰਉ' ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਵਿਤਕਰੇ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ
ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਕਿਵੇਂ ਸੌਂ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿਸ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਮਜਲੂਮ ਲੋਕ 'ਕਛ ਵਾਲਾ'
ਅਤੇ 'ਭਾਗ ਵਾਲਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਰੰਨਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸ ਲਈ ਵਿੰਗਾਰ
ਪਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ-ਚੇਤੇ ਕਰੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਲ :

(‘ਛੱਈ ਛੱਈ ਛੱਈ, ਰੰਨ ਏਸਰੇ ਨੂੰ ਗਾਈ, ਮੱਝੀਂ ਵੇ ਬਾਬਾ ਕਛ ਵਾਲਿਆਂ, ਬਾਬਾ ਡਾਂਗ ਵਾਲਿਆਂ’) ਅਤੇ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਸਚ ਮੁਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਲੂਮ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਜ਼ਾਮਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਜ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਪਤ ਅਬਰੋ ਲਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਨੰਗੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਵੇਖ ਕਿਵੇਂ ਚੁਪ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਜੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦਾੜੀ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਬਾਕਾ ਸ਼ਰੂਪ ਅਤੇ ਹਥ ਤਿੰਨ ਫੁਟੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਕੇ ਨਿਰੀ ਦਰਸ਼ਨੀ ਸਰਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਡੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ । ਸੰਨ 1469 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਵਾ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਅੰਦਰ ਕੀਤੀ ਸਤ ਸੰਗਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਸਮੂਹਕ ਚਿਤਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਸੀ । ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਇਹ ਚਿਤਰ ਖਿਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਜੋ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਤਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਨੇ ਤਕੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤ ਹਿਤ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਹ ਸ਼ਰੂਪ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ (ਖੂਬੀਆਂ) ਦਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀਆਂ ਸਾਜੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ । ਕਛ ਵਾਲਾ, ਦਾੜੀ ਤੇ ਦਸ ਤਾਰ ਵਾਲਾ ਹਥੀ ਕਿਰਪਾਣ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਹਥੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਖਾਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਖੋਹ ਖਿੰਜ ਜਾਂ ਠਗ ਕੇ ਖਾਣਾ ਹਰਾਮ ਖਾਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹਰਾਮ ਤੇ ਹਾਲਲ ਦੀ ਪਛਾਣ ਰਖਣੀ ਆਰਥਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਉਂ ਹੀ ਜਿਸ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਉਪਜਾਉਣ ਹਾਰੀ ਦਸਿਆ ਹੈ (ਹਉਮੈ, ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧ ਹੈ,) ਉਹੀ ਹਉਮੈ ਸਮਾਜਕ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੀ ਕਾਣੀ ਵੰਡ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਹੈ ਮਨੁਖ ਦੀ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਖੋਹਦੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਣੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਉਤੇਜਤ ਕਰਦੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਲ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੁਚੱਜੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਇਹ ‘ਮੈਂ’ ਅਤੇ ‘ਤੂੰ’ ਦਾ ਨਖੇੜਾ ਕਰਕੇ ਮਨੁਖ ਦਾ ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਅਡਰੇਣਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਇਹ ਮਾਰੀਜਾਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸੇਗਾ ਅਤੇ ‘ਜਦੋਂ’ ਸਭ ਇਕੋ ਦਿਸਣ ਲਗੇਗਾ ਤਾਂ ਆਰਥਕ ਵੰਡ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ

ਵਿਚੋਂ ਕਾਣੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਿਸ ਆਉਣਗੇ ।

ਸਰਬ ਜੀਆ ਮਹਿ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਰਹੇ ਨਾ ਕੋਈ (ਅ. ਮ.)

ਜੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭੁਖਾ ਤੇ ਕੋਈ ਰਜਿਆ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਰਬ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਦੁਖ ਸੁਖ ਇਕ ਸਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਪਦਾਰਥ ਵੰਡ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰਾ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਈ (ਆਸਾ ਮ. ੧) ਇਉਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਧਾਰਮਕ ਨਜ਼ਰੀਆ ਆਰਥਕ ਸਮਾਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਨਾਮੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਵੰਨੇ ਲੋਕ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਆਤੁਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬੇਅੰਤ ਪਦਾਰਥ ਜਮਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

‘ਤੀਨਿ ਸੇਰ ਕਾ ਦਿਹਾੜੀ ਮਿਹਮਾਨੁ-ਅਵਰ-ਵਸਤੁ ਤੁਝ ਪਾਹਿ ਅਮਾਨ’

ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਰ ਅਪਸਰ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ (ਆਸਾ ਮ. ੫)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਵਿਰਤਿ ਨਿਰਵਿਰਤਿ ਪਛਾਣੈ (ਰਾਮਕਲੀ ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟ)

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰਾਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵਧ ਸਮਾਜਕ ਦੌਲਤ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਮਾਰਨਾ ਹੈ-ਐਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰਾਮ ਹੀ ਤਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ।

‘ਪਾਪਾਂ ਬਾਝਹੁ ਹੋਵੇ ਨਾਹੀ’ ਦਾ ਮੁਖਵਾਕ ਇਸੇ ਨੁਕਤੇ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਪਰਥਾਏ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਡਾ ਖੂਬਜੂਰਤ ਨਿਰਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ :

‘ਜਿਸ ਗ੍ਰਹਿ ਬਹੁਤ ਤਿਸੈ ਗ੍ਰਹਿ ਚਿੰਤ-ਜਿਸ ਗ੍ਰਹਿ ਥੋੜੀ ਸੁ ਫਿਰੈ ਭਰਮੰਤਾ’
ਦੋਹੁ ਬਿਵਸਥਾ ਤੇ ਜੋ ਮੁਕਤਾ ਸੋਈ ਸੁਹੇਲਾ ਭਾਲੀਏ’ ।

ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਇਹ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ (ਹਲਤ ਤੇ ਪਲਤ) ਦੋਵੇਂ ਸੁਹੇਲੇ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹੀ । ਇਸ ਲਈ ‘ਕਛੁ ਨ ਥੋਰਾ ਹਰਿ ਭਗਤਨ ਕਉ’

‘ਖਾਤ ਖਰਚਤ ਬਿਲਛਤ ਦੇਵਨ ਕਉ’ (ਆਸਾ ਮ. ੫)

ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਆਤਮਕ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਜਾਨਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤ-ਲਬ ਸ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਹੋਣਾ ਹੈ-ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਾ ਅਗਲੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਫਲ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਸਗੋਂ ਇਸ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਤਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ 'ਸੁਣਿਐ ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ' ਵਿਚ ਦੋ ਕਠਨਾਈਆਂ- ਸਰੀਰਕ ਦੁਖ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਰਮ-ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੁਰਮਤਿ ਸੰਪੂਰਨ ਜੀਵਨ-ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਆਤਮਕ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਵਾਸਤੇ ਰਸਤੇ ਉਲੀਕਦੀ ਹੈ । ਕੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਿਰੋਆ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਫਲ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ (ਸਮਾਜਕ ਜੀਵ) ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸੰਸਾਇਣੀ ਨਾਲਗੂੜਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਸੰਸਾਇਣੀ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ (linked) ਹੈ ਜਿਸ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਬੰਧ ਨਿਰੋਆ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਤਨ ਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ Concentric circles (ਇਕੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤੇ ਦੁਆਲੇ ਖਿੱਚੇ ਅਨੇਕ ਚਕਰਾਂ) ਵਾਂਗ ਇਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਈ ਚਕਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਹੈ ਯਥਾ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਚੱਕਰ, ਹੋਰ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਸਜਨਾਂ ਸਿਤਰਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ, ਪਿੰਡ ਗਲੀ ਸਹਿਰ ਤੇ ਦੇਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਚੱਕਰ, ਨਿਜ ਧਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਚੱਕਰ ।

ਇਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਚਕਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਨੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਪੀੜੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਘਟ, ਪਰ ਇਹ ਸੰਬੰਧ ਕਿਨੇ ਕੁ ਸੁਖਾਵੇਂ ਜਾਂ ਅਣ-ਸੁਖਾਵੇਂ ਹੋਣੇ ਹਨ ਇਹ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਚਰਣਕ ਖੂਬੀਆਂ ਤੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਵਾਹ ਪੈਣਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਾਂ ਤੇ । ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਸੰਗਤ ਦਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਜਾਣ ਕੇ ਇਉਂ ਵਿਚਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸੰਬੰਧਤ ਸੰਗਤ ਦੋਂ ਭਲੇ ਦੀ ਝਲਕ ਪਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਭੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹੇਗਾ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਨਿਜੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਣੀ ਕਦਾਚਿਤ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਉਕਤ ਵਰਣੇ ਸਾਰੇ Concentric ਚਕਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਚਕਰ ਹੋਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਚਕਰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਚਕਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਿਧੇ ਤੌਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਮ ਰਹੀ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਹੈ । ਇਹ

ਆਤਮਾ ਉਕਤ ਸਾਰੇ ਚਕਰਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਤਮਾ ਦੇ ਕਈ ਨਿਜੀ ਸੰਸਕਾਰ, ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮਾਂ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਲੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ ਬਣਾਏ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਸ ਉੱਪਰ ਰਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਵੰਨਿਉਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਸਾਰਾ ਇਕ ਵਡੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਥਿਤੀ ਪੈਂਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕਲੀ ਆਤਮਾ ਨੇ ਨਿਬੜਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਘਣੇ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗਲ ਬੀਆਬਾਨ ਦਾ ਚਿਤਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਬੀਆਬਾਨ ਅੰਦਰ ਜਿਵੇਂ-ਇੱਥੇ ਅਬਲਾ ਇਸਤਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਦੇ ਘਿਰ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਨ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨ ਦਿਸਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਕੁਥਾਂ ਮਾਰ 2 ਵਾਸਤਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇ

‘ਸੁਨਿ ਨਾਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਉ ਏਕਲੜੀ ਬਨ ਮਾਹੇ’ (ਗਉੜੀ ਮ. ੧)

ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਅੰਦਰ ਬੰਦਸ਼ ਹੋਈ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਅਗਰ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ‘ਹਰਿ ਬਿਨ ਕੋ ਨ ਸਹਾਈ ਮਨ ਕਾ’ ਅਤੇ ਇਹ ਸਹਾਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਣਨਾ ਹੈ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ, ਬਸ਼ਰਤੋਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਸੰਗਤ ਦਾ ਲੜ ਵੜ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਉਸ ਦੇ ਅਤਿ ਕਠਨ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਪਰ ਥਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ

ਮੇਰੇ ਸਾਧਉ ਜੀ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈਸੁ ਤਰਿਆ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਸੁਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰਿਆ’ (ਗੁਜਰੀ ਮ, ੫)

ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਾਠ ਸਮਾਨ ਸੁਕੇ ਮਨ ਭੀ ਹਰੇ ਭਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ‘ਬਿਨੁ ਸੰਗਤੀ ਸਭਿ ਐਸੇ ਰਹਹਿ ਜੈਸੇ ਪਸੁ ਢੱਰੁ। (ਆਸਾ ਮ: ੩)

ਸਹਾਇਕ ਸੂਚੀ

1. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਪਟਿਆਲਾ
2. ਕੈਰਲਾ ਯੰਗਮੈਨ ਸਿਖ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਕੋਚੀਨ
3. ਸਿਖ ਮਿਸ਼ਨ (ਇੰਟਰ ਨੇਸ਼ਨਲ) ਮੁਲੰਡ ਕਾਲੋਨੀ ਬੰਬਈ
4. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਬੀਕਾਨੇਰ
5. ਸ੍ਰ. ਸ. ਬ. ਬਾ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਟ੍ਰਸਟ ਵੈਸਟ ਪਟੇਲ ਨਗਰ ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ
6. ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਸੀਲ ਰੋਡ ਜਗਰਾਉਂ
7. ਸ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਸਨਜ਼ ਤਸੀਲ ਰੋਡ ਜਗਰਾਉਂ
8. ਗਿਆਨੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰਾਨੀ ਜੋਤਿ ਆਰਟ ਪ੍ਰੈਸ ਜਗਰਾਉਂ
9. ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਟ ਮੈਥਾਈਲਜ਼ ਕੁਰਨੂਲ ਏ: ਪੀ:
10. ਸ. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਸਤਰੀ ਨਗਰ ਧਨਬਾਦ
11. ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਕੁਸ਼ਲਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ
12. ਗਿਆਨੀ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਐ: ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਖਾਰ ਬੰਬਈ
13. ਸ੍ਰ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ H. S. L. ਕਾਲੋਨੀ ਗਾਂਧੀ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਸਾਖਾਪਟਨਮ
14. ਸ.ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੀਉ ਲਾਂਜਪਤ ਨਗਰ ਲੁਧਿਆਣਾ
15. ਸ. ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਟੋਭਾ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ
16. ਕੈਪ ਟਨ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦ ਨਗਰ ਡੇਹਰਾਦੂਨ
17. ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਜਗਰਾਉਂ
18. ਕਾਕਾ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਗੜ ਬਸਤੀ ਮੋਗਾ
19. ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚੀਫ ਬੁਕਿੰਗ ਕਲਰਕ ਜਗਰਾਉਂ
20. ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਪਟਿਆਲਾ
21. ਸ. ਸੰਗਰਾਮ ਸਿੰਘ ਟੋਭਾ ਚੇਤ ਸਿੰਘ
22. ਸ. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਐਂਡ ਸਨਜ਼ ਆਤਤੀ ਮੰਡੀ ਜਗਰਾਉਂ

ਇਹ ਟ੍ਰੈਕਟ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਸਪੈਸ਼ੀਮਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਪਾਸੋਂ
ਛਪਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਸਕੌਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।